

**Co-funded by
the European Union**

**АКТИВУЮЧИЙ СЦЕНАРІЙ УРОКУ
розроблений в рамках проєкту
„ІННОВАЦІЇ В ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ”**

Тема:

**Симуляція дезінформації – навчальна гра „Викрий фейк-
нюс!”**

1. Цілі уроку

Учень:

- розуміє, як виникають і поширюються фейк-нюси,
- уміє розпізнавати неправдиву інформацію в симуляційній ситуації,
- тренує навички фактчекінгу та командної роботи,
- розвиває критичне мислення, швидкість реагування на дезінформацію,
- знає інструменти та стратегії, потрібні для викриття неправдивих матеріалів у мережі.

2. Цільова група

- Учні початкових шкіл

3. Методи навчання

- Симуляція (навчальна гра)
- Робота в групах
- Модерована дискусія
- Аналіз випадків
- Міні-рефлексія індивідуальна

4. Навчальні матеріали / джерела

- Набори симуляційних карток (фейк-нюси та правдиві повідомлення у вигляді роздрукованих постів, скріншотів)
- Картки „Інструменти фактчекера” (список підказок: як перевіряти джерело, фото, автора)
- Дошка або фліпчарт

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

- Доступ до мобільних пристроїв або комп'ютерів (за бажанням – для швидкої перевірки онлайн)
- Платформи фактчекінгові:
 - PL: Demagog.org.pl, Konkret24
 - CZ: Manipulátoři.cz, Demagog.cz
 - SK: Demagog.sk, Infosecurity.sk
 - UE: EUvsDisinfo.eu, EDMO.eu

5. Хід уроку (час: 45 хв)

1. Вступ – що таке симуляція дезінформації? (5 хв)

Форма: коротке введення + мозковий штурм

Хід:

1. Вступ учителя (2 хв):

- Учитель пояснює, що заняття проходитиме у формі навчальної гри – симуляції, у якій учні виконуватимуть три ролі:
 - Журналісти – публікують повідомлення,
 - Отримувачі – вирішують, що поширювати далі,
 - Фактчекери – перевіряють правдивість змісту.
- Мета гри – зрозуміти механізм поширення дезінформації та навчитися її розпізнавати й зупиняти.
- Наголос: *„Йдеться не про те, щоб обманювати одне одного, а про те, щоб навчитися, як працюють фейк-ньюси і як від них захищатися.”*

2. Мозковий штурм (3 хв):

Учитель ставить учням навідні запитання:

- Чи кожна новина в інтернеті є правдивою? Як відрізнити правду від брехні?
- Що змушує нас натискати „Поширити”, не перевіряючи зміст? (наприклад: емоції, сенсаційний заголовок, фото, тиск групи).
- Чи може неправдиве повідомлення змінити чиюсь поведінку або думку? (наприклад: виборчі рішення, ставлення до інших людей, страх перед вакцинацією).
- Чи траплялося вам надсилати щось далі, а потім дізнатися, що це було неправдою?

3. Підсумок вступу:

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

- Симуляція має показати, як легко неправдива інформація поширюється в мережі та як відповідальний отримувач може зупинити її подальше поширення.
- Учні дізнаються, як працюють фейк-ньоси на практиці, які емоції ними керують і як професійні фактчекери перевіряють інформацію.

2. Навчальна гра „Викрий фейк-ньос!”

Мета гри:

Показати учням, як працює дезінформація в інтернеті, як легко поширюються неправдиві новини та як їх можна перевірити за допомогою простих інструментів. Гра розвиває навичку критичного мислення, аналізу джерел та свідомого реагування на матеріали в мережі.

1. Поділ на команди

- Клас ділиться на 3–4 команди фактчекерів (по 3–5 осіб).
- Кожна команда діє як фактчекінг-редакція, яка повинна перевірити пакет новин і підготувати звіт з результатами.

2. Матеріали для кожної групи

Кожна команда отримує:

1. Пакет з 6 картками новин – кожна містить:

- Заголовок,
- Фрагмент статті або поста,
- Мініатюру фото або скріншота.

У пакеті є:

- 3 правдиві новини – підтверджені у надійних джерелах,
 - 3 фейкові новини – маніпулятивні, клікбейтні, побудовані на чутках.
 - Теми різноманітні: політика, здоров’я, довкілля, спорт, життя зірок.
-
- 2. **Картка інструментів фактчекера** – набір простих допоміжних питань.
 - 3. **Таблиця аналізу новин** – для заповнення під час гри.
 - 4. **Матеріали для перевірки:**
 - доступ до інтернету/планшетів, або
 - роздруківки з фрагментами статей, результатами пошуків, скріншотами зі сторінок офіційних інституцій і фактчекінгових порталів.

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

Пакет карт новин

1. Правдива новина – Здоров'я

Заголовок:

ВООЗ публікує звіт про користь фізичної активності у дітей

Текст:

„Згідно з останнім звітом Всесвітньої організації охорони здоров'я, щоденні 60 хвилин помірної фізичної активності покращують здоров'я серця, концентрацію та самопочуття дітей шкільного віку. Звіт опубліковано 3 червня 2024 р. на сайті ВООЗ.”

Мініатюра зображення:

Діти, які бігають на шкільному майданчику.

Контекст (для вчителя):

Джерело: Офіційний сайт ВООЗ – звіт з червня 2024.

2. Правдива новина – Довкілля

Заголовок:

Польща збільшила площу національних парків на 5%

Текст:

„Міністерство клімату та довкілля оголосило, що у 2024 році розширено межі трьох національних парків на загальну площу 8 000 гектарів. Мета – захист рідкісних видів рослин і тварин та збільшення зелених територій, доступних для туристів.”

Мініатюра зображення:

Панорама гір з лісом.

Контекст:

Джерело: Міністерство клімату, прес-реліз від 14 травня 2024.

3. Правдива новина – Технології

Заголовок:

Нова програма для людей з вадами зору отримала європейську нагороду інновацій

Текст:

„Програма SeeIt, створена польським стартапом, використовує штучний інтелект для опису навколишнього середовища користувачу в режимі реального часу. Проєкт отримав нагороду European Innovation Award 2024.”

Проєкт спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

Мініатюра зображення:

Людина з вадами зору тримає смартфон.

Контекст:

Джерело: Портал Європейської Комісії з питань інновацій, 20 квітня 2024.

4. Фейкова новина – Політика

Заголовок:

ЄС забороняє городи з овочами у приватних дворах з 2025 року

Текст:

„Нові правила Європейського Союзу нібито забороняють вирощувати овочі та фрукти у власному саду. Влада планує карати мешканців штрафами до 5000 євро. Інформацію опублікував анонімний блогер на порталі WolnaPrawda.pl.”

Мініатюра зображення:

Фото помідорів у горщиках.

Контекст:

Фейк-ньос – такого закону в праві ЄС немає; часто використовується в дезінформаційних кампаніях.

5. Фейкова новина – Здоров’я

Заголовок:

„Шок! Вода з крана в Польщі містить речовину, що викликає випадіння волосся!”

Текст:

„За словами анонімного „експерта”, водопровідна вода у великих містах містить хімікати, що викликають облісіння. Офіційних звітів немає – інформація походить із поста у Facebook, який поширили понад 10 000 разів.”

Мініатюра зображення:

Фото порожнього крана.

Контекст:

Фейк-ньос – не підтверджено Санепідом або будь-якими офіційними дослідженнями.

**Co-funded by
the European Union**

6. Фейкова новина – Знаменитості

Заголовок:

Відома акторка викрала собаку фаната після зустрічі з глядачами

Текст:

„Свідок стверджує, що відома акторка забрала собаку одного з фанатів після прем'єри фільму у Варшаві. Статтю опубліковано на порталі Plotki24 без зазначення імені свідка чи фото, що підтверджували б ситуацію.”

Мініатюра зображення:

Фото акторки, яка махає натовпу.

Контекст:

Фейк-нюс – історія вигадана для клікбейту, доказів немає, спростовано агентом акторки.

Картка інструментів фактчекера

Допоміжні питання (до кожної новини):

1. Хто є автором? Це підписана особа чи анонімний запис?
2. Чи вказані джерела? Посилання на відомі портали чи на невідомі сайти?
3. Чи фото/відео справжнє? Чи можна його знайти в інших медіа або через пошук зображень?
4. Чи зміст ґрунтується на фактах чи на емоціях? Чи містить слова: „шок!”, „катастрофа!”, „таємна інформація”?
5. Чи підтверджують це інші портали?
6. Чи підозріла мова? Орфографічні помилки, відсутність конкретики, драматичний тон.

Таблиця аналізу новин

Зміст новини	Підозріла? (ТАК/НІ)	Сигнали попередження	Які емоції викликає?	Як перевірити?
„ЄС забороняє городини з овочами”	ТАК	Відсутнє джерело, сенсаційний заголовок, відсутні дані	Страх, гнів	Перевірити на сервісах ЄС
„Нові дослідження ВООЗ про	НІ	Офіційне джерело ВООЗ, є посилання на	Спокій, цікавість	Переглянути сайт ВООЗ

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

Co-funded by
the European Union

Зміст новини	Підозріла? (ТАК/НІ)	Сигнали попередження	Які емоції викликає?	Як перевірити?
вакцини” „Знаменитість Х викрала собаку фаната”	ТАК	звіт Чутка, фото без контексту, анонімний свідок	Обурення, цікавість	Перевірити на новинних порталах

5. Хід гри

Етап 1 – Аналіз новин (10 хв)

- Учні читають усі 6 новин.
- Ділять їх на:
 - ймовірно правдиві,
 - підозрілі – потребують перевірки.
- Заповнюють таблицю, відзначаючи сигнали попередження й емоції.

Етап 2 – Верифікація (10 хв)

- Перевіряють підозрілі новини:
 - в інтернеті або
 - у підготовлених роздруківках.
- Шукають підтвердження або спростування.
- Записують докази й коротке обґрунтування.

Етап 3 – Презентація та підрахунок балів (10 хв)

- Кожна група презентує:
 - які новини вона визнала фейк-ньюсами, а які правдивими,
 - які сигнали попередження помітила,
 - які докази знайшла.

Підрахунок балів:

- Розпізнавання фейків – 0–3 бали.
- Якість аргументів і доказів – 0–3 бали.
- Пропозиція реакції – 0–2 бали.
- Чіткість презентації – 0–2 бали.

6. Завершення та рефлексія

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

- Учитель підсумовує гру, оголошує переможну „Редакцію місяця” та обговорює висновки.
- Учні завершують речення:
 - „Сьогодні я дізнався/дізналася, що фейк-ньюси...”
 - „Найкращий метод для викриття фейк-ньюсів – це...”
 - „У майбутньому, перш ніж щось поширювати, я зроблю...”

Наприкінці створюється список „5 кроків до викриття фейк-ньюса”:

1. Перевіряю джерело та автора.
2. Шукаю підтвердження в інших медіа.
3. Перевіряю фото й відео у пошуковиках.
4. Аналізую емоції – чи хтось намагається мною маніпулювати?
5. Не поширюю, якщо не впевнений/впевнена.

6. Словник понять

Поняття	Визначення
Фейк-ньюс	Неправдиве або маніпулятивне повідомлення, що часто виглядає як справжня стаття чи пост, створене для введення отримувачів в оману або для викликання емоцій.
Дезінформація	Навмисне поширення неправдивих або оманливих матеріалів з метою маніпулювання громадською думкою, викликання хаосу або отримання вигоди.
Фактчекінг	Процес перевірки правдивості інформації у надійних джерелах, звітах, базах даних та на верифікаційних порталах.
Джерело інформації	Автор повідомлення або медіа, з якого походить матеріал – наприклад, журналіст, новинний портал, інституція, анонімний користувач.
Сигнали попередження	Ознаки, що можуть свідчити про неправдивість новини: відсутність автора, сенсаційний заголовок, анонімні джерела, відсутність доказів, фото вирвані з контексту.
Маніпуляція	Техніки впливу на отримувачів за допомогою емоційної мови, замовчування фактів, фальшивих зв’язків або повторення неправдивих тверджень.
Інформаційна бульбашка	Ситуація, коли користувач бачить в інтернеті переважно матеріали, що відповідають його поглядам та інтересам, що ускладнює доступ до інших думок.
Цифрове ехо	Явище багаторазового повторення тієї ж новини в різних місцях мережі, що створює враження її правдивості.
Перевірка джерела	З’ясування, хто є автором повідомлення, чи наведені докази, чи

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

Поняття	Визначення
Фактчекінговий портал	підтверджують інформацію інші надійні портали. Вебсайт, який ведуть експерти та що займається перевіркою інформації, напр. Demagog.org.pl, EUvsDisinfo.eu, Manipulátoři.cz.

7. Методичний посібник для вчителя

1. Приклади та підготовка матеріалів

Правила відбору змісту:

- Обирай вигадані новини, натхненні реальними випадками, але без згадок про актуальні місцеві політичні суперечки, щоб уникнути конфліктів у класі.
- Намагайся, щоб у наборі карток були різні теми: здоров'я, довкілля, технології, спорт, шоу-бізнес – завдяки цьому учні зрозуміють, що фейк-ньюси можуть стосуватися будь-якої сфери.
- Можна використати скріншоти, стилізовані під пости у соцмережах, щоб вправа була більш реалістичною.

2. Матеріали для гри

- Картки новин (6–8 на групу, різні тематики).
- Таблиця аналізу у форматі А3 або робочі картки А4, куди учні записуватимуть свої висновки (підозріла? сигнали попередження? емоції? як перевірити?).
- Список фактчекінгових порталів (PL: Demagog.org.pl, Konkret24; CZ: Manipulátoři.cz, Demagog.cz; SK: Demagog.sk, Infosecurity.sk; UE: EUvsDisinfo.eu, EDMO.eu).
- Картка інструментів фактчекера – набір контрольних запитань (напр.: „Чи новина має автора?“, „Чи є посилання на джерела?“, „Чи можна підтвердити зміст в інших медіа?“, „Які емоції викликає ця новина?“).
- За бажанням – доступ до планшетів, комп'ютерів або телефонів з інтернетом, щоб учні могли спробувати реальну перевірку онлайн.

3. Модерація гри та дискусії

- Став відкриті запитання перед аналізом кожної картки:
 - „Що в цій новині виглядає правдоподібним, а що викликає сумніви?“
 - „Які емоції ви відчуваєте, читаючи це?“
 - „Як інакше можна було б сформулювати цей заголовок, щоб він був більш достовірним?“

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

Co-funded by the European Union

- Заохочуй аргументування рішень – учні повинні наводити конкретні причини, чому вважають новину фейковою або правдивою.
- Якщо група має труднощі з оцінкою, порадь користуватися фактчекінговими порталами або порівнювати новини в різних джерелах.
- Уникай оцінювання учнів – мета полягає у відпрацюванні навичок аналізу інформації, а не у визначенні переможців.

4. Створення безпечної атмосфери

- Підкресли, що кожен може повірити у фейк-ньос, навіть дорослі чи професіонали, адже маніпуляції часто дуже добре підготовлені.
- Поясни, що в грі помилки – це природно й вони допомагають навчатися. Важливіше зрозуміти, як перевіряти новини, ніж те, хто саме помилився.
- Встанови правила:
 - не висміювати відповіді інших,
 - слухати аргументи кожної групи,
 - дотримуватися культури дискусії.

5. Розширення занять

- **Класний або шкільний турнір „Викрий фейк-ньос!”** – учні змагаються в парах або командах, отримуючи бали за швидке й точне викриття неправдивих матеріалів.
- **Шкільна газета „Як не дати себе обдурити в мережі”** – разом з учнями підготувати плакат із правилами перевірки інформації та списком фактчекінгових порталів.
- **Міні-проект для дому:** учні обирають один фейк-ньос, знайдений у мережі (напр. зі сторінки фактчекінгу), та описують, як його спростували – можуть презентувати на наступному уроці.

8. Джерела

- **Demagog.org.pl** – найбільший польський фактчекінговий портал. Публікує аналізи популярних фейк-ньосів, перевіряє висловлювання політиків, створює навчальні матеріали для використання у школі.
- **Konkret24 (TVN24)** – сервіс, що перевіряє матеріали з мережі, у тому числі неправдиві новини про здоров’я, політику та соціальні події.
- **Manipulátoři.cz (Чехія)** – освітній портал, що аналізує приклади маніпуляцій і дезінформації в чеському інтернеті.

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

Co-funded by the European Union

- **Demagog.cz i Demagog.sk** – аналоги польського Demagoga в Чехії та Словаччині, спеціалізуються на перевірці публічної інформації та аналізі фейк-ньосів у Центрально-Східній Європі.
- **Infosecurity.sk** – інститут, що публікує звіти про дезінформацію, пропаганду та цифрові загрози у мережі, корисні для міжнародного контексту.
- **EUvsDisinfo** – європейський проект, який відстежує фейкові новини на міжнародному рівні, особливо ті, що пов'язані з пропагандою та інформаційними війнами.
- **EDMO (European Digital Media Observatory)** – мережа експертів і організацій, які борються з дезінформацією в ЄС; містить навчальні матеріали, аналізи випадків і інструменти для вчителів.
- **IFCN (International Fact-Checking Network)** – глобальна мережа фактчекінгових організацій, що створює кодекс правил перевірки інформації; список сертифікованих порталів доступний онлайн.
- **UNESCO – Media and Information Literacy Curriculum for Teachers** – публікація, що пояснює, як навчати критичного мислення та розпізнавання маніпуляцій в інтернеті, з готовими прикладами вправ.
- **Council of Europe – Digital Citizenship Education** – ресурси про відповідальне користування інтернетом, навички перевірки джерел, розвиток медіаграмотності учнів.
- **Media Literacy Now (CША)** – приклади освітніх дій, кампаній і вправ, що підвищують стійкість до фейк-ньосів; можна адаптувати до польських реалій.
- **Google Fact Check Tools** – пошуковик, що дозволяє перевірити, чи була новина вже перевірена незалежними порталами.
- **TinEye i Google Reverse Image Search** – інструменти для аналізу справжності фото й виявлення, чи не вирвані зображення з контексту або змінені.

